

בין ישראל לעמים

א. חיקור דין בענין זכות אב בן נוח באישות בנותיו ובניו

הרב נחום נריה

במנחת חינוך מצוה ל"ה כתב דז"ל "ונראה פשוט דבן נוח אינו יכול להשיא בתו קטנה כי דוקא בישראל יש לו לאב רשות, דנתנה לו התורה רשות כדילפינן מקראי אבל בבן נוח לא מצוינו ואם כן כל שאין לה דעת אין מתחייבים עליה משום אשת איש. דבריו של בעל מנ"ח תמוהים במקצת, הגמרא (סוטה י.) דורשת מהפסוק האמור בתמר "ותשב בפתח עיניים" ר' שמואל בר נחמני אמר שנתנה עיניים לדבריה כשתבעה... אמר לה שמא נכרית את אמרה לו גיורת אני... שמא קבל בך אביך קדושין אמרה ליה יתומה אני ופרש רש"י שם: ואין זכות לאב ולאחים להשיא קטנה אלא האב זוכה בה כדכתיב את בתי נתתי לאיש הזה" ואם כי אין משיבין מהדרוש מ"מ מדברי רש"י משמע שבך הוא מעיקר הדין, וכן קצת תמוה שהרמב"ם לא הזכיר מאומה.

נראה שהסבר דברי הגמרא תלוי במחלוקת ראשונים. שנינו במסכת סנהדרין (נז.) "בן נוח שיחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה ופרש רש"י שם "משום גזל ואע"פ שאין זו בעולת בעל דאישות אלא דזנות בעלמא כחמור". אולם ברמב"ם פ"ט מהלכות מלכים ה"ח פסק "בן נוח שיחד שפחה לעבדו ובא עליה הרי זה נהרג עליה משום אשת חברו ואינו חייב עליה עד שיפשט הדבר ואמרו לה זו רבית עבד פלוני ומאימתי ותחזור להתרה משיפרושנה מעבדו ויפרע ראשה בשוק" עכ"ל ומבואר הנחלק רש"י ורמב"ם אם בעלות על עבדים בבן נוח (דקנין הגוף אין להם) מקנה זכות לאדון ליצור קשר אישות בין השפחה והעבד המיוחדים זה לזה. רש"י ס"ל דאין ביחוד השפחה לעבד משום אישות ולכן כשבא עליה האדון הוא עובר משום גזל ואילו הרמב"ם ס"ל כיון שהאדון הוא בעלים עליהם בכחו לקשרם בקשר אישות וביכלתו להתיר קשר זה [תעם חזויב משיפשט הדבר ויאמרו לה זו רבית עבד פלוני הוא שיעור ביחוד הרב ולא

חיסרון ביחודו של הרב אשר מצריך גם התקשרות הצדדים.]

ותגה הרמב"ם (פ"ט מהלכות עבדים ה"ב) בהגדירו את הזכאים למכור עבדים כנעניים כתב דז"ל "וכן מוכר בניו ובנותיו שנאמר "מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצכם" וכל אחד מאלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר" עכ"ל ומפורש בדברי הרמב"ם דבן נוח זכאי למכור את בניו לעבדות על כל דיניה. ואם כן נראה שיכול האב ליחד את בנו לכל הענינים שזכאי האדון ליחד את עבדו, וכדברי הגמרא (כתובות מז.) "השתא זבוני מזבין לה מעשי ידיה מיבעינא". ומעתה נראה לפרש את דברי הגמרא בסוטה בדרך אחרת. שמא קבל בך אביך קדושין שהיינו שמא יחדך אביך לאיש ויחוד זה שנתמחה לאיש עשאך לאשת איש כפי שיחוד שפחה ע"י האדון לעבדו דינו כאישות (לדעת הרמב"ם דז"ל) והבא עליה מתחייב בחיובי הבא על אשת איש.

ולפירוש זה נראה להסיק שזכות האב בבתו נתחדשה רק בישראל וכדברי המנ"ח, אך מכח זכות האב למכור את בתו לעבדות יכול הוא גם ליחזה לאישות.
ואם לא ממשמעות דברי רש"י היה מקום לפרש את הגמרא בסוטה לשטתו בסנהדרין ולומר ד' שמא קבל בך אביך קידושין וייחדך לאישות ואסורה את באיסור גזל - ולא באיסור אשת איש ושמא יש לדחות שכוונתו של רש"י היא שזכויות האב הן בלעדיות לאב ואינן ניתנות לירושה ולשותפות וה"נ זכות בן נח למכור את בניו לעבדות ניתנו רק לאב כשם שזכות האב בקידושי בתו היא רק לאב ולא לבניו ולביתו.
נתבאר שלדעת הרמב"ם אין הכרח לפרש שנתחדשו זכויות קידושין לאב בבתו אך יכול הוא לקדשה מכח זכותו למוכרה לעבדות וה"ה לעיקר דעת רש"י יש לפרש כך, ונתחווירו דברי המנ"ח דזכויות קידושין לאב הלכה מחודשת היא שנתחדשה בישראל.

מקורות: מנחה חריבה על מס' סוטה להגר"פ אפשטיין דף י' ע"א.
עמוד הימיני לגר"ש ישראלי שליט"א סי' מ"ט.